

4. NODAĻA

EIROPAS DROŠĪBAS UN AIZSARDZĪBAS IDENTITĀTE

ESDI attīstība

NATO-WEU sadarbības

NATO-ES attiecības

EIROPAS DROŠĪBAS UN AIZSARDZĪBAS IDENTITĀTE (ESDI)

ESDI attīstība

Alianse ir apņēmusies stiprināt Eiropas pīlāru, attīstot efektīvu Eiropas Drošības un aizsardzības identitāti (ESDI), kas varētu reaģēt uz eiropiešu prasībām un tajā pat laikā sniegtu ieguldījumu Alianses drošībai. Uzņemoties lielāku atbildību par savu drošību, Eiropas dalībvalstis palīdzēs attīstīt stiprākas un daudz sabalansētākas transatlantiskās attiecības, kas stiprinās Aliansi kopumā.

Saskaņā ar šo apņemšanos galotņu tikšanās reizē Vašingtonā 1999. gada aprīlī Alianses valstu un valdību vadītāji uzsāka darbu pie Eiropas Drošības un aizsardzības identitātes tālākas attīstības. Tika uzsāktas diskusijas, lai apspriestu vairākus noteiktus aspektus sekojošos jautājumos:

- kā nodrošināt efektīvu savstarpējo konsultāciju attīstību, sadarbību un atklātību starp Eiropas Savienību (ES) un Aliansi, kas būtu balstīta uz mehānismiem, kuri pieņemti starp NATO un Rietumeiropas Savienību (WEU);
- sabiedroto Eiropas valstu, kas nav ES dalībvalstis, dalība;
- praktiski pasākumi ES piekļūšanai pie NATO plānošanas spējām, kā arī NATO aktīviem un spējām.

Būtiska ESDI attīstības sastāvdaļa ir Eiropas militārās spējas uzlabošana. Alianses Aizsardzības spēju iniciatīva (DCI), kas tika uzsākta Vašingtonā, ir izveidota, lai nodrošinātu perspektīvo daudznacionālo operāciju efektivitāti visa veida NATO misijās, un tai šajā procesā būs nozīmīga loma. DCI uzdevumu un ES darbības, kas vērsti uz Eiropas spēju stiprināšanu, izrietošie mērķi viens otru papildina.

Principi, kas ir pamats ESDI darbībai nākotnē un kas ir izstrādāti Vašingtonas galotņu un turpmākās tikšanās reizēs, ir sekojoši:

- Alianse atzīst Eiropas Savienības lēmumu izveidot spējas autonomām akcijās, kas dod tai iespēju pieņemt lēmumus un apstiprināt militāru akciju, kur Alianse kopumā nav iesaistīta.
- Šī procesa gaitā NATO un ES ir jānodrošina efektīva savstarpējo konsultāciju, sadarbības un atklātības attīstība, pamatojoties uz eksistējošiem mehānismiem starp NATO un WEU.

- Alianses līderi apsvēc ES dalībvalstis un citus Eiropas sabiedrotos par apņemšanos veikt nepieciešamos pasākumus, lai stiprinātu to aizsardzības spējas, it īpaši jaunām misijām, izvairoties no nevajadzīgas dublēšanas.
- Tie pievērš lielu uzmanību tam, lai tiktu nodrošināta iespējami pilnīgāka Eiropas sabiedroto, kas nav ES dalībvalstis, iesaiste ES vadītās krīzes atbildes operācijās, par pamatu ņemot esošos konsultāciju mehānismus WEU ietvaros, kā arī ievērojot Kanādas interesi piedalīties šādās operācijās noteiktu modalitāšu ietvaros.
- Tie apņemas tālāk realizēt lēmumus, kas pieņemti Berlīnē 1996. gadā, ieskaitot koncepciju par atšķiramu, bet ne atsevišķu NATO aktīvu un spēju lietošanu WEU vadītām operācijām.

Darbs pie šiem pasākumiem, kuros tiks ievērotas NATO operāciju prasības un tās komandstruktūru saskaņotība, notiek sekojošās jomās:

- nodrošināta ES pieeja NATO plānošanas spējām, kas spēj dot ieguldījumu militārajā plānošanā ES vadītām operācijām;
- pieņēmums par ES pieeju iepriekš identificētām NATO spējām un kopējiem aktīviem ES vadītām operācijām;
- iespējamo Eiropas komandstruktūru izvēles identificēšana ES vadītām operācijām un tālāka lomas attīstība NATO Eiropas spēku virspavēlnieka vietniekam, lai tas pilnībā un efektīvi uzņemtos Eiropas atbildību;
- tālāka NATO aizsardzības plānošanas sistēmas pielāgošana, lai tajā ciešāk iekļautu ES vadīto spēku operācijas.

Kopš 90-to gadu sākuma Eiropā un Ziemeļamerikā daudziem šķita, ka pienācis laiks pārbalansēt attiecības starp abām Atlantijas pusēm un ka jāveic konkrēti pasākumi no Eiropas dalībvalstu puses, uzņemoties lielāku atbildību par savu kopējo drošību un aizsardzību. Eiropas valstis uzsāka procesu, lai nodrošinātu tās Eiropas militārās spējas bez tādu komandstruktūru, plānošanas štābu un militāro aktīvu un spēju liekas dubultošanas, kas jau ir pieejami NATO ietvaros, vienlaicīgi palielinot to ieguldījumu Alianses misijām un aktivitātēm. Šāda pieeja tika uzskatīta kā atbilde gan Eiropas vēlmei attīstīt Kopējo ārējo un drošības politiku (CFSP), gan nepieciešamībai sabalansēt partnerattiecības starp Ziemeļameriku un Alianses Eiropas dalībvalstīm.

Eiropas Drošības un aizsardzības identitātes attīstība NATO ietvaros ir NATO politisko un militāro struktūru pielāgošanas neatņemama sastāvdaļa. Tajā pat laikā tā ir nozīmīgs Eiropas Savienības (ES) attīstības elements. Abi šie procesi tie attīstīti tālāk saskaņā ar Eiropas Savienības Māstrihtas 1991. gada un Amsterdamas 1997. gada līgumiem, atbilstošām Rietumeiropas Savienības un Eiropas Savienības deklarācijām un Alianses pieņemtajiem lēmumiem sekojošās galotņu tikšanās reizēs - Briselē 1994. gadā, Madridē 1997. gadā un Vašingtonā 1999. gadā -, kā arī NATO ministru tikšanās reizēs.

Ar Eiropas Savienības līgumu, kurš tika parakstīts Māstrihtā 1991. gada decembrī un stājās spēkā 1993. gada 1. novembrī, Eiropas Kopienas līderi vienojās attīstīt Kopējo ārējo un drošības politiku (CFSP) *“ietverot eventuālu kopējās aizsardzības politikas struktūru, kas laika gaitā varētu izveidoties par kopēju aizsardzību”*. Šajā līgumā bija atsauksmes uz Rietumeiropas Savienību (WEU) kā Eiropas Savienības attīstības neatņemamu sastāvdaļu, kuru paredz Līgums; un prasība WEU izstrādāt un ieviest praksē ES lēmumus un darbības, kas saistīti ar aizsardzību. WEU sanāksmē, kas notika Māstrihtā 1991. gada decembrī vienlaicīgi ar Eiropadomes sanāksmi, WEU dalībvalstis nāca klajā ar deklarāciju, piekrtot īstas Eiropas drošības un aizsardzības identitātes nepieciešamībai un lielākai Eiropas atbildībai aizsardzības jautājumos.

1994. gada janvārī NATO valstu un valdību vadītāji apsveica Māstrihtas līguma stāšanos spēkā un Eiropas Savienības darbības sākumu kā instrumentu, kas stiprina Alianses Eiropas pīlāru un dod iespēju NATO Eiropas dalībvalstīm sniegt daudz saskaņotāku ieguldījumu visu sabiedroto drošībai. Tie atkārtoti uzsvēra, ka Alianse ir būtisks forums konsultācijām starp tās dalībvalstīm un vieta, kur tiek panāktas vienošanās par politiskiem principiem, kas attiecas uz Alianses drošības un aizsardzības saistībām Vašingtonas līguma ietvaros. Tie arī apsveica ciešo un pieaugošo sadarbību starp NATO un Rietumeiropas Savienību, kas panākta, pamatojoties uz vienošanos par papildinājuma un atklātības principiem. Vēl tie paziņoja, ka ir gatavi dot Alianses kolektīvos aktīvus, pamatojoties uz konsultācijām Ziemeļatlantijas padomē, WEU operācijām, ko uzņemas Eiropas sabiedrotie, lai realizētu savu Kopējo ārējo un drošības politiku.

NATO valstu un valdību vadītāji uzdeva Ziemeļatlantijas padomei izvērtēt kā būtu attīstāmas un pielāgojamas Alianses politiskās un militārās struktūras, lai daudz efektīvāk un elastīgāk vadītu Alianses misijas, ieskaitot miera uzturēšanu; un pārdomāt topošo Eiropas Drošības un aizsardzības identitāti. Daļa no šī procesa bija Apvienoto kopīgo operatīvo spēku (CJTF) koncepcijas izstrādāšana. CJTF koncepcija, kas aprakstīta 12. nodaļā, ir paredzēta, lai nodrošinātu nepieciešamo uzlaboto operacionālo elastību un pielautu daudz elastīgāku un mobilāku spēku izvietošanu, lai atbilstu visām Alianses

jauno misiju prasībām. Bez tam tā tika izveidota, lai nodrošinātu atdalāmus, bet ne atsevišķus izvietojamus štābus, kurus varētu izmantot Rietumeiropas Savienība.

Tiekoties Berlīnē un Briselē 1996. gada jūnijā, NATO ārlietu un aizsardzības ministri nolēma, ka Eiropas Drošības un aizsardzības identitāte ir jāveido NATO ietvaros, kā Alianses pielāgošanas procesa neatņemams elements. Tas dotu iespēju visiem Eiropas sabiedrotajiem dot daudz saskaņotāku un efektīvāku ieguldījumu Alianses misijām un aktivitātēm. Tas ļautu tiem rīkoties pašiem, kad tas nepieciešams, un vienlaicīgi pastiprinātu transatlantisko partnerību. Izmantojot visas Apvienoto kopīgo operatīvo spēku koncepcijas priekšrocības, stiprinātā Eiropas identitāte tiktu balstīta uz saskaņotiem militāriem principiem, ko atbalsta attiecīga militārā plānošana, un dotu iespēju veidot saskaņotus un efektīvus militāros spēkus, kas spējīgi darboties zem WEU politiskās un stratēģiskās vadības.

1997. gada jūlijā notikušajā Madrides galotņu tikšanās reizē vadītāji pozitīvi novērtēja būtiskos pasākumus, kas veikti, lai Alianses ietvaros izveidotu ESDI. Ziemeļatlantijas padome Pastāvīgajā sesijā tika aicināta ātri pabeigt tās darbu šajā sfērā sadarbībā ar WEU.

NATO-WEU SADARBĪBA

Pamatojoties uz lēmumiem izveidot ESDI NATO ietvaros, tika veikti pasākumi, lai nodrošinātu, ka Alianses tālākā adaptācija aptver visus NATO atbalsta aspektus WEU vadītām operācijām. Tie ietver sekojošo:

- ņemt vērā WEU prasības NATO jaunajās aizsardzības plānošanas procedūrās, attīstot spēkus un spējas. WEU sāka dot ieguldījumu Alianses aizsardzības plānošanas procesā 1997. gadā, piedāvājot priekšlikumus 1997. gada Ministru vadlīnijām (skatīt 7. nodaļu);
- ieviešot procedūras, lai noteiktu NATO aktīvus un spējas, kuras WEU varētu vēlēties izmantot saskaņā ar Ziemeļatlantijas padomes līgumu;
- izveidojot daudz nacionālu Eiropas komandstruktūru izkārtojumu NATO ietvaros, ko varētu lietot, lai sagatavotu, atbalstītu, komandētu un kontrolētu operācijas WEU politiskās kontroles un stratēģiskās vadības pakļautībā. (Šo izkārtojumu ietvaros NATO spēku virspavēlnieka vietniekam Eiropas zonā (SACEUR vietnieks) ir dota īpaša loma - gan normālos apstākļos, gan arī WEU vadītu operāciju kontekstā - saistībā ar spēkiem, kas tiks nodoti WEU vajadzībām);

- ieviešot konsultāciju un informācijas apmaiņas pasākumus, lai nodrošinātu nepieciešamo koordināciju ar NATO atbalstu uzsāktās WEU vadītās operācijas laikā;
- attīstot militāro plānošanu un apmācības WEU paraugmisijām.

Praksē šie pasākumi tika veidoti, lai tad, ja izceltos krīze, kurā WEU pieņemtu lēmumu iejaukties (un Alianse pieņemtu lēmumu neiesaistīties), tā var prasīt atļauju izmantot Alianses aktīvus un spējas, iespējams, arī CJTF štābus, lai realizētu operāciju savas politiskās kontroles un stratēģiskās vadības pakļautībā.

Pieprasītie aktīvi tad var tikt nodoti WEU lietošanai, bet katrā noteiktā gadījumā ar Ziemeļatlantijas padomes lēmumu. Nosacījumi to nodošanai WEU rīcībā, kā arī to izmantošanas kontrole un iespējamā atdošana vai atsaukšana tiktu fiksēti speciālā līgumā starp abām organizācijām. Operācijas laikā NATO novērotu, kā tiek izlietoti tās aktīvi, un regulāra politiska sadarbība ar WEU tiktu uzturēta. Eiropas komandieri no NATO komandstruktūrām var tikt nozīmēti darboties WEU politiskās kontroles ietvaros. Aktīvi tiktu atgriezti NATO pēc operācijas beigām vai arī tad, kad tas tiktu pieprasīts. Operācijas laikā, arī tās sagatavošanās fāzē NATO un WEU cieši apsriestos.

ES Ķelnes galotņu tikšanās laikā, 1999. gada jūnijā, tika pieņemts lēmums iedalīt nepieciešamos līdzekļus un spējas, lai īstenotu kopējo Eiropas Drošības un aizsardzības politiku (ESDP). Saskaņā ar šiem lēmumiem lomu, ko uzņēmas WEU attiecībā uz Eiropas Drošības un aizsardzības identitātes attīstības kontekstu, pakāpeniski pārņem Eiropas Savienība.

Tajā pašā laikā NATO turpināja darbu ar WEU, lai izpildītu un realizētu pasākumus, kuri atvieglo sadarbību starp divām organizācijām gadījumos, kad WEU vadītai krīzes situāciju vadības operācijai būtu nepieciešams izmantot NATO aktīvus un spējas. Tika turpināts darbs, lai uzlabotu šos pasākumus un informācijas apmaiņu. Tika uzsākta kopēja pārbaudes un novērtēšanas procedūra. 2000. gada februārī tika noturētas kopējas NATO-WEU krīzes vadības mācības. Tiekoties Marselā 2000. gada novembrī, WEU ministri pieņēma lēmumu pārtraukt līdzšinējo NATO-WEU konsultāciju mehānismu, saglabājot tikai to, kas būtu nepieciešams pārejas periodā.

NATO-ES ATTIECĪBAS

Helsinkos 1999. gada decembrī Eiropas Savienības Padomes tikšanās laikā tika izveidots "Prezentējamais mērķis" ES dalībvalstīm par to militārajām spējām, kas paredzētas krīzes situāciju vadības operācijām. Tā nolūks ir dot iespēju ES, sākot ar 2003. gadu, izvietot un uzturēt vismaz vienu gadu 60000

vīru lielus militāros spēkus, lai uzņemtos visa veida tā sauktos Petersbergas uzdevumus, kas minēti Amsterdamas līgumā 1997. gadā. Tie sastāv no humāniem un glābšanas uzdevumiem; miera uzturēšanas uzdevumiem; un uzdevumiem kaujas vienībām krīzes situāciju vadības ietvaros, ieskaitot miera nostiprināšanu. Ir paredzēts, ka šiem spēkiem būs jāuzņemas militāras operācijas ES vadībā, atbildot uz starptautiskām krīzēm, kurās NATO kopumā militāri neiesaistīsies. Šis process ir daļa no ES apņemšanās izveidot kopēju Eiropas politiku drošības un aizsardzības jomā, kas militāri aizstātu tās Kopējo ārējo un drošības politiku. Tā izvairīsies no nevajadzīgas NATO struktūru dubultošanas, un tā nebūs Eiropas armijas izveidošana.

ES papildus ir nolēmusi izveidot pastāvīgas politiskas un militāras struktūras, ieskaitot Politisko un drošības komiteju, Militāro komiteju un Militāro štābu, lai nodrošinātu nepieciešamo politisko vadību un stratēģiskās līnijas šādām operācijām. ES arī nolēma izveidot izkārtojumu pilnām konsultācijām, sadarbībai un atklātībai ar NATO un nodrošināt nepieciešamo dialogu, konsultācijas un sadarbību ar Eiropas NATO dalībvalstīm, kuras nav ES dalībvalstis, jautājumos, kas saistīti ar Eiropas drošību, aizsardzību un krīzes situāciju vadību.

Dialogs starp Aliansi un Eiropas Savienību pakāpeniski pieaug saskaņā ar lēmumiem, kas tika pieņemti Vašingtonā, un kā arī ņemot vērā sekojošu attīstību ES. Eiropadome tikšanās laikā Nicā un Ziemeļatlantijas Padome Briselē 2000. gada decembrī novērtēja panākto progresu. Alianses ārlietu ministri paziņoja, ka tie atbalsta mērķus, ko apstiprinājušas ES dalībvalstis, veidot patiesu sadarbību krīzes situāciju vadības jautājumos starp NATO un ES. Abas organizācijas piekrita, ka to starpā attīstīsies konsultācijas un sadarbība par kopēji interesējošiem jautājumiem saistībā ar drošību, aizsardzību un krīzes situāciju vadību tādā veidā, lai krīze varētu tikt risināta ar vislabāko militāro akciju un nodrošinātu efektīvu krīzes situācijas vadību.

Par pamatu ņemot 2000. gada decembrī notikušās sanāksmes, 2001. gada janvārī notika vēstuļu apmaiņa starp ģenerālsekretāru un ES Zviedrijas prezidentūru par kopēju sanāksmju noturēšanu vēstnieku un ministru līmenī. Vienošanās paredz, ka reizi sešos mēnešos (katras ES prezidentūras laikā) notiks vismaz trīs tikšanās vēstnieku līmenī un viena tikšanās ministru līmenī. Tomēr, abas organizācijas apņemas palielināt konsultācijas krīzes laikā. Šobrīd jau notiek regulārās ES Politiskās un drošības komitejas un Ziemeļatlantijas Padomes tikšanās, un abas organizācijas pakāpeniski pāriet no ESDI/ESDP teorijas uz konsultācijām un sadarbību konkrētos un aktuālos jautājumos, kā situācija Rietumbalkānos.

Kopš 2000. gada vidus apvienotas NATO-ES Ad hoc darba grupas tiekas, lai diskutētu drošības jautājumus (piemēram, klasificētas informācijas apmaiņas procedūras, ieskaitot izlūkošanu); modalitātes ES pieejai Alianses

aktīviem un spējām; spēju apjomus (ieskaitot jautājumus, kas saistās ar Alianses aizsardzības plānošanas sistēmu); pastāvīgos konsultāciju mehānismus, ņemot vērā visus saistītos faktorus, ieskaitot tos, kas saistās ar dalību. 2001. gada pavasarī NATO ģenerālsēdētārs tika uzaicināts pirmo reizi sniegt rezumējumu ES Vispārējo lietu padomei par NATO politiku.

2000. gada vasarā NATO un ES Padomes sekretariāts panāca vienošanos par pagaidu drošības līgumu starp abām organizācijām, kas nosaka klasificētas informācijas apmaiņu. Abas organizācijas turpina darbu pie pastāvīga NATO-ES drošības līguma noslēgšanas.

2000. gada otrajā pusē Alianses eksperti sniedza militārus un tehniskus padomus ES ekspertu darbam, lai izveidotu spēku un spēju katalogu ES "Prezentējamais mērķis", gatavojoties ES spēju saistību konferencei, kura notika 2000. gada novembrī. Tiekoties 2000. gada decembrī, Alianses ārlietu ministri apstiprināja NATO gatavību sniegt tālāku ekspertu palīdzību pēc ES puses pieprasījuma un pēc attiecīgu lēmumu pieņemšanas.

NATO ietvaros turpinās darbs pie principiāliem jautājumiem, kas saistās ar ESDI tālāku attīstību, īpaši nosakot daudzveidīgas Eiropas komandstruktūru iespējas; iepriekš identificēto aktīvu un spēju uzskatīto izmantojamību; nodrošinātas pieejas NATO operacionālās plānošanas spējām; Alianses aizsardzības plānošanas pielāgošanu.

